

ΒΡΑΒΕΙΟ BOOKER

Hilary Mantel

Ο
ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ
και το
ΦΩΣ

Ιστορικό μυθιστόρημα

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Ο καθρέφτης και το φως**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: The mirror and the light

Από τις Εκδόσεις Fourth Estate, an imprint of HarperCollinsPublishers, Λονδίνο 2020

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Hilary Mantel

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Καρολίνα Μέρμηγκα

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Ιωάννα Ανδρέου

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Κωνσταντίνος Καπένης

© Tertius Enterprises, 2020

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2025

Πρώτη έκδοση: Εκδόσεις Ψυχογιός, Νοέμβριος, 2025

ISBN 978-618-01-6195-3

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Από το 1979

Έδρα:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Since 1979

Head Office:

121, Tatoi Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore:

13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800

e-mail: info@psychogios.gr

psychogios.gr

Hilary Mantel

Ο
ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ
και το
ΦΩΣ

Μετάφραση: Καρολίνα Μέρμηγκα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κατάλογος χαρακτήρων	11
Γενεαλογικά δέντρα	17

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

I Συντρίμμα (I). Λονδίνο, Μάιος 1536	23
II Διάσωση. Λονδίνο, Καλοκαίρι 1536	54
III Συντρίμμα (II). Λονδίνο, Καλοκαίρι 1536	241

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

I Επαυξήσεις. Λονδίνο, Φθινόπωρο 1536	355
II Οι Πέντε Πληγές. Λονδίνο, Φθινόπωρο 1536	386
III Πρόστυχο αίμα. Λονδίνο, Φθινόπωρο-Χειμώνας 1536 ...	442

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

I Ξάσπρισμα. Άνοιξη 1537	547
II Η εικόνα του βασιλιά. Άνοιξη-Καλοκαίρι 1537	597
III Σπασμένη λόγχη. Λονδίνο, Φθινόπωρο 1537	691

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

I Απαράμιλλο. Χειμώνας 1537-Άνοιξη 1538	713
II Corpus Christi. Ιούνιος-Δεκέμβριος 1538	768
III Κληρονομιά. Δεκέμβριος 1538.	842

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

I Της Αναλήψεως. Άνοιξη-Καλοκαίρι 1539	853
II Δωδεκάτη Νύχτα. Φθινόπωρο 1539.	924
III Μεγαλοπρέπεια. Ιανουάριος-Ιούνιος 1540	971

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ

I Καθρέφτης. Ιούνιος-Ιούλιος 1540	1091
II Φως. 28 Ιουλίου 1540.	1169
Σημείωμα της συγγραφέα	1181
Ευχαριστίες	1186
Σημειώσεις	1187

---

* Οι σημειώσεις της έκδοσης ανήκουν στη μεταφράστρια.

*Στη Μέρι Ρόμπερτσον,
τιμώντας μια φίλια που διαρκεί*

I

Συντρίμμα (I)

Λονδίνο, Μάιος 1536

Με το που κόβεται το κεφάλι της βασίλισσας, εκείνος γυρνάει να φύγει. Μια σουβλιά πείνας τού θυμίζει ότι είναι ώρα για ένα δεύτερο πρόγευμα, ή ίσως και για γεύμα. Όσα έγιναν σήμερα το πρωί είναι πρωτοφανή, δεν υπάρχουν κανόνες για να ξέρουμε πώς να φερθούμε. Οι παριστάμενοι, που είχαν γονατίσει για να προσευχηθούν για την ψυχή που έφευγε, σηκώνονται πάλι όρθιοι και φορούν τα καπέλα τους. Κάτω από τα καπέλα, τα πρόσωπά τους είναι αλαφιασμένα.

Αλλά μετά εκείνος γυρνάει πάλι πίσω για να ευχαριστήσει τον δήμιο. Ο άνθρωπος έκανε τη δουλειά του με στιλ – και σύμφωνοι, ο βασιλιάς τον πληρώνει καλά, αλλά είναι σημαντικό να ανταμείβονται οι σωστές υπηρεσίες όχι μόνο με χρήματα αλλά και με ενθάρρυνση. Το ξέρει από προσωπική εμπειρία, γιατί κάποτε ήταν φτωχός κι αυτά δεν ξεχνιούνται.

Το μικροκαμωμένο κορμί κείται στο ικρίωμα εκεί όπου έπεσε: μπρούμυτα, με τα χέρια απλωμένα, κολυμπάει σε λίμνη πορφύρη και το αίμα περνάει από τις σανίδες και στάζει. Ο Γάλλος (έστειλαν κι έφεραν τον δήμιο από το Καλέ) έπιασε το κεφάλι, το σήκωσε, το τύλιξε μέσα σε πανί και μετά το έδωσε σε μια από τις πεπλοφορούσες γυναίκες που στάθηκαν δίπλα στην Ανν στις τελευταίες της στιγμές. Εκείνος παρατήρησε πώς η γυναίκα,

καθώς το έπαιρνε, ανατρίχιασε σύγκορμη. Όμως το κράτησε σταθερά, κι ένα κεφάλι είναι πιο βαρύ απ' όσο περιμένεις. Το ξέρει κι αυτό από προσωπική εμπειρία, έχει βρεθεί σε πεδία μάχης.

Οι γυναίκες τα πήγαν καλά. Η Ανν θα ήταν περήφανη γι' αυτές. Δεν αφήνουν κανέναν να την αγγίξει με απλωμένες παλάμες απομακρύνουν όσους προσπαθούν να βοηθήσουν. Γλιστρούν στο πηχτό αίμα και σκύβουν πάνω από το ισχνό κουφάρι. Τις ακούει να κρατούν την ανάσα τους καθώς σηκώνουν ότι απέμεινε απ' αυτήν, κρατώντας την από τα ρούχα της – φοβούνται ότι θα σκιστεί το ύφασμα και τα δάχτυλά τους θ' αγγίξουν την όλο και πιο κρύα σάρκα της. Όλες αποφεύγουν το μαξιλάρι όπου εκείνη γονάτισε, τώρα μουλιασμένο στο αίμα της. Με την άκρη του ματιού του βλέπει μια φευγαλέα φιγούρα να περνά βιαστικά, έναν άντρα λιγνό, με δερμάτινο γιλέκο: είναι ο Φράνσις Μπράιαν, αεικίνητος αυλικός που τρέχει ν' ανακοινώσει στον Ερρίκο ότι τώρα πια είναι ένας ελεύθερος άντρας. Μπορείς πάντα να βασιζέσαι στο ένστικτο του Φράνσις: είναι ξάδελφος της προηγούμενης, νεκρής βασίλισσας, ναι, αλλά τώρα θυμήθηκε ότι είναι και ξάδελφος της επόμενης.

Αντί για φέρετρο, οι αξιωματικοί του Πύργου βρήκαν μια κασέλα όπου συνήθως αποθηκεύουν τα βέλη. Το στενό κορμί χωράει. Η γυναίκα που κρατάει το αιμόφυρτο κεφάλι γονατίζει και, καθώς αυτό δεν χωράει πουθενά αλλού, το στριμώχνει δίπλα στα πόδια. Ανασηκώνεται, κάνει τον σταυρό της και τα χέρια των παρισταμένων κάνουν το ίδιο και το δικό του χέρι κινείται, αλλά αμέσως το συγκρατεί και το κλείνει σε χαλαρή γροθιά.

Οι γυναίκες την κοιτούν μια τελευταία φορά. Μετά κάνουν πίσω, τα χέρια τους μακριά από το σώμα τους για να μη λερώσουν τα ρούχα τους. Ένας από τους άντρες του διοικητή Κίνγκστον τούς προτείνει λινές πετσέτες – πολύ αργά πια. Είναι απίστευτοι αυτοί οι άνθρωποι, λέει εκείνος στον Γάλλο δήμιο. Ούτε ένα κανονικό φέρετρο, όταν είχαν τόσες μέρες για να προετοιμαστούν; Και το ήξεραν ότι θα πέθαινε, δεν υπήρχε καμία αμφιβολία.

«Αλλά μπορεί και να υπήρχε, μετρο Κρεμουέλ». (Κανένας Γάλλος δεν θα μπορούσε ποτέ να προφέρει σωστά το όνομά του.) «Μπορεί και να υπήρχε αμφιβολία, γιατί νομίζω ότι και η ίδια η κυρία πίστευε ότι την τελευταία στιγμή ο βασιλιάς θα έστελνε έναν αγγελιαφόρο του για να σταματήσει την εκτέλεση. Ακόμα κι όταν ανέβαινε τα σκαλιά, κοιτούσε συνέχεια πίσω της, δεν το είδατε;»
«Δεν σκεφτόταν αυτήν ο βασιλιάς. Το μόνο που σκέφτεται είναι η καινούρια του νύφη».

«*Alors*, μακάρι να έχει καλύτερη τύχη αυτή τη φορά», λέει ο Γάλλος. «Το εύχομαι και για εσάς. Γιατί, αν χρειαστεί να ξανάρθω, θα χρεώσω περισσότερα». Γυρίζει κι αρχίζει να καθαρίζει το σπαθί του. Το κάνει χαδιάρικα, σαν να είναι η λεπίδα φίλη του. «Ατσάλι από το Τολέδο»: το επιδεικνύει με θαυμασμό. «Για λεπίδες τέτοιας ποιότητας, ακόμα πάμε στους Ισπανούς».

Εκείνος, ο Κρόμγουελ, ακουμπά το δάχτυλό του στο μέταλλο. Κανείς δεν θα το φανταζόταν κοιτώντας τον τώρα, αλλά ο πατέρας του ήταν σιδηρουργός. Κουβαλά μέσα του μια συγγένεια με το σίδηρο, με το ατσάλι, με οτιδήποτε εξορύσσεται από τη γη ή σφυρηλατείται, με οτιδήποτε το λιώνουν, το σμιλεύουν ή το τροχίζουν. Πάνω στο σπαθί του δήμιου είναι χαραγμένο το ακάνθινο στεφάνι του Χριστού και λόγια από κάποια προσευχή.

Τώρα οι θεατές απομακρύνονται: αυλικοί, δημοτικοί σύμβουλοι και αξιωματούχοι της πόλης, άντρες με μεταξωτά και χρυσές καδένες, με τη λιβρέα των Τυδώρ και τα εμβλήματα των λονδρέζικων συντεχνιών. Πολλοί οι αυτόπτες μάρτυρες, αλλά κανέναν τους δεν είναι σίγουρος για το τι είδαν· ξέρουν ότι η βασίλισσα είναι νεκρή, αλλά παραέγινε γρήγορα για να το συνειδητοποιήσουν. «Δεν υπέφερε, Κρόμγουελ», του λέει ο Τσαρλς Μπράντον.
«Λόρδε Σάφοκ, να είστε σίγουρος ότι υπέφερε».

Ο Μπράντον τον αηδιάζει. Όταν οι άλλοι παρόντες γονάτισαν, ο δούκας έμεινε όρθιος κι άκαμπτος· τόσο μισούσε τη βασίλισσα, που δεν της παραχώρησε ούτε καν αυτή την ύστατη χειρονομία σεβασμού. Τη θυμάται, εκείνος, καθώς παράπαιε προς

το ικρίωμα: θυμάται το βλέμμα της στραμμένο, όπως είπε ο Γάλλος, πίσω της. Ακόμα κι όταν έβγαλε τα τελευταία της λόγια, ζητώντας από τον λαό να προσευχηθεί για τον βασιλιά του, κοιτούσε πάνω από τα κεφάλια του πλήθους. Κι όμως, δεν επέτρεψε στην ελπίδα να τη λυγίσει. Λίγες γυναίκες είναι τόσο δυνατές στις τελευταίες τους στιγμές όσο ήταν εκείνη, και όχι πολλοί άντρες. Εκείνος το πρόσεξε όταν η Ανν άρχισε να τρέμει, αλλά κι αυτό έγινε μόνον αφότου είχε κάνει και την τελευταία της προσευχή. Στο ικρίωμα δεν υπήρχε κάποια βάση για ν' ακουμπήσει το κεφάλι της, ο άντρας από το Καλέ δεν χρησιμοποιεί αυτή την τεχνική: της ζητήθηκε απλώς να γονατίσει, χωρίς να σκύψει ή να στηριχθεί πουθενά. Μια από τις γυναίκες τής έδεσε ένα μαντίλι γύρω από τα μάτια. Δεν είδε το σπαθί, ούτε καν τη σκιά του, κι η λεπίδα πέρασε μέσα από τον λαιμό της μ' έναν αναστεναγμό, ευκολότερα κι απ' όσο σκίζει ένα ψαλίδι το μετάξι. Όλοι μας (εντάξει, οι περισσότεροι από εμάς, όχι ο Μπράντον) λυπόμαστε που έπρεπε να καταλήξει έτσι.

Τώρα κουβαλάνε την ξύλινη κασέλα προς το παρεκκλήσι, όπου έχουν σηκώσει τις μεγάλες πλάκες για να τη θάψουν δίπλα στο πτώμα του αδελφού της, του Τζορτζ Μπολίν. «Μοιράζονταν το ίδιο κρεβάτι όσο ζούσαν», λέει ο Μπράντον, «ας μοιραστούν τώρα και τον ίδιο τάφο. Για να δούμε πόσο θ' αρέσει ο ένας στον άλλον τώρα».

«Ελάτε, κύριε Γραμματέα», του λέει ο διοικητής του Πύργου, «έχω ετοιμάσει ένα ελαφρύ γεύμα, αν θέλετε να μου κάνετε την τιμή. Σήμερα είμαστε όλοι στο πόδι από τα χαράματα».

«Μπορείς να φας;» τον ρωτά ο Γκρέγκορι. Ο γιος του δεν είχε δει ποτέ του ως τώρα κάποιον να πεθαίνει.

«Πρέπει να εργαζόμαστε για να τρώμε, και να τρώμε για να εργαζόμαστε», λέει ο Κίνγκστον. «Πόσο χρήσιμος μπορεί να είναι στον βασιλιά του ένας υπηρέτης του που αποσυντονίζεται γιατί δεν έχει βάλει λίγο ψωμί στο στόμα του;»

«Αποσυντονίζεται», επαναλαμβάνει ο Γκρέγκορι. Πρόσφα-

τα ο γιος του στάλθηκε να μάθει την τέχνη του δημόσιου λόγου, και το αποτέλεσμα είναι ότι, αν και του λείπει ακόμα εκείνη η σιγουριά της αβίαστης ροής της ρητορείας, οι λέξεις τώρα τον ενδιαφέρουν περισσότερο – μία προς μία, η κάθε λέξη. Καμιά φορά μοιάζει σαν να τις κρατάει ψηλά και να τις περιεργάζεται. Καμιά φορά μοιάζει σαν να τις τσιγκλάει με κάποια βέργα. Καμιά φορά μοιάζει, και η παρομοίωση είναι αναπόφευκτη, σαν να τις πλησιάζει με το ενδιαφέρον ενός σκύλου που, κουνώντας την ουρά του, μυρίζει τις κουράδες ενός άλλου σκύλου. «Σερ Ουίλιαμ», ρωτάει τώρα τον διοικητή, «έχει ποτέ ξανά εκτελεστεί βασιλίσσα της Αγγλίας;»

«Όχι, απ' όσο γνωρίζω», απαντά ο διοικητής. «Ή τουλάχιστον, νεαρέ μου, όχι όσο είμαι εγώ διοικητής».

«Μάλιστα», λέει εκείνος: ο Κρόμγουελ. «Οπότε τα λάθη των τελευταίων αυτών ημερών οφείλονται απλώς σε έλλειψη εμπειρίας; Δεν μπορείτε να κάνετε κάτι μία μόνο φορά και να γίνει σωστά;»

Ο Κίνγκστον γελάει με την καρδιά του. Πιθανώς επειδή νομίζει ότι ειπώθηκε ένα καλαμπούρι. «Ελάτε εδώ, λόρδε Σάφοκ», φωνάζει στον Τσαρλς Μπράντον. «Ο Κρόμγουελ λέει ότι χρειάζομαι περισσότερη εξάσκηση στους αποκεφαλισμούς».

Δεν είπα αυτό, σκέφτεται. «Ευτυχώς βρέθηκε η κασέλα για τα βέλη».

«Εγώ θα την είχα θάψει σ' έναν λόφο με σκατά», λέει ο Μπράντον. «Και τον αδελφό της από κάτω. Και θα είχα αναγκάσει τον πατέρα τους να κοιτάζει. Δεν καταλαβαίνω τι έχεις στο μυαλό σου, Κρόμγουελ. Γιατί τον άφησες ζωντανό να σκαρώνει τα βρόμικα σχέδιά του;»

Γυρίζει προς το μέρος του, οργισμένος· η οργή είναι κάτι που εκείνος προσποιείται συχνά. «Άρχοντά μου, έχετε κι εσείς δυσареστήσει τον βασιλιά πολλές φορές και του έχετε ζητήσει γονατιστός συγγνώμη. Και επειδή είστε αυτός που είστε, δεν έχω καμία αμφιβολία ότι θα τον δυσареστήσετε και πάλι. Τι προτείνετε λοιπόν; Επιθυμείτε έναν βασιλιά για τον οποίο η έννοια της

συγχώρεσης είναι άγνωστη; Αν αγαπάτε τον βασιλιά –και ισχυρίζεστε ότι τον αγαπάτε–, νοιαστείτε λίγο παραπάνω για την ψυχή του. Μια μέρα θα σταθεί ενώπιον του Θεού και θα πρέπει να απολογηθεί. Αν σας λέω ότι ο Τόμας Μπολίν δεν αποτελεί κίνδυνο για τη χώρα, δεν αποτελεί κίνδυνο για τη χώρα. Αν σας λέω ότι θα ζήσει ήσυχα, αυτό ακριβώς θα κάνει».

Οι αυλικοί που περνούν από μπροστά τους τους κοιτάνε: τον Σάφοκ με το φουντωτό του γένι, το αστραφτερό βλέμμα, το ευρύ στέρνο, και τον Πρώτο Γραμματέα: σκοτεινό, σκυφτό, τετράγωνο. Προσεκτικά προσπερνούν και σκορπίζουν μακριά από τον καβγά, για να ενωθούν ξανά σε σφιχτές φλύαρες ομάδες στην άλλη άκρη της μεγάλης αυλής.

«Για τ' όνομα του Θεού», του λέει ο Μπράντον, «μου κάνεις κήρυγμα; Εμένα; Έναν ευγενή; Εσύ, που κατάγεσαι απ' όπου κατάγεσαι;»

«Βρίσκομαι εκεί ακριβώς όπου με έβαλε ο βασιλιάς. Θα σας κάνω όσα κηρύγματα χρειάζεται ν' ακούσετε και να μάθετε».

Μέσα του αναρωτιέται, Κρόμγουελ, τι κάνεις; Συνήθως είναι η επιτομή της αβροφροσύνης. Αλλά αν δεν μπορείς να πεις την αλήθεια σε μια καρατόμηση, πότε θα την πεις;

Ρίχνει μια πλάγια ματιά στον γιο του. Είμαστε τρία χρόνια μεγαλύτεροι, παρά έναν μήνα, απ' ότι στη στέψη της Ανν. Κάποιοι από εμάς, σοφότεροι. Κάποιοι, ψηλότεροι. Ο Γκρέγκορι, όταν του είπαν ότι θα πρέπει να παρακολουθήσει τον θάνατό της, απάντησε ότι δεν μπορούσε να το κάνει: «Δεν μπορώ. Μια γυναίκα, δεν μπορώ». Αλλά το αγόρι του κράτησε το πρόσωπό του συμμαζεμένο και τη γλώσσα του πειθαρχημένη. Να ξέρεις, έχει πει του Γκρέγκορι, ότι κάθε φορά που είσαι μπροστά σε κόσμο οι άλλοι σε παρατηρούν για να δουν αν είσαι κατάλληλος για να με ακολουθήσεις στην υπηρέσια του βασιλιά.

Κάνουν ένα βήμα πίσω για να υποκλιθούν στον δούκα του Ρίτμοντ: στον Χένρι Φίτζροϊ, τον μπάσταρδο γιο του βασιλιά. Είναι όμορφο αγόρι, με τη λαμπερή ροδαλή επιδερμίδα και τα χρυ-

σοκόκκινα μαλλιά του πατέρα του: ένα τρυφερό βλαστάρι, λυγερόκορμο και ψηλό, αν και δεν έχει πάρει ακόμα όλο του το μπόι. «Κύριε Γραμματέα; Η Αγγλία είναι σήμερα το πρωί ένα καλύτερο μέρος».

«Κι εσείς, άρχοντά μου, δεν γονατίσατε. Πώς κι έτσι;» ρωτά ο Γκρέγκορι.

Ο Ρίτσομντ κοκκινίζει. Ξέρει ότι έκανε λάθος, και το δείχνει με τον ίδιο τρόπο που το δείχνει πάντα κι ο πατέρας του· αλλά, όπως κι ο πατέρας του, θα υπερασπιστεί τον εαυτό του με αδιάλλακτη αυταρέσκεια και ύφος ηθικής ανωτερότητας. «Δεν σκοπεύω να υποκριθώ, Γκρέγκορι. Ο άρχοντας πατέρας μου μου εξήγησε πώς σχεδίαζε η Μπολίν να με δηλητηριάσει. Πώς κανχιόταν ότι θα το έκανε. Ε, λοιπόν, τώρα οι απαίσιες μοιχείες της αποκαλύφθηκαν και τιμωρήθηκε όπως της άξιζε».

«Ελπίζω να μην είστε άρρωστος, άρχοντά μου» λέει ο Κρόμγουελ. Και σκέφτεται, πολύ κρασί χθες βράδυ. Θα τσούγκριζε εις υγείαν του μέλλοντός του.

«Κουρασμένος είμαι μόνο. Θα πάω να κοιμηθώ. Ν' αφήσω πίσω μου όλο αυτό το θέαμα».

Το βλέμμα του Γκρέγκορι ακολουθεί τον Ρίτσομντ. «Πιστεύεις ότι μπορεί να γίνει κάποτε βασιλιάς;»

«Αν γίνει, σίγουρα θα σε θυμάται», του απαντά πρόσχαρα.

«Μπα, με ξέρει ήδη», λέει ο Γκρέγκορι. «Έκανα λάθος που του μίλησα έτσι;»

«Δεν είναι λάθος να λες αυτό που σκέφτεσαι. Σε επιλεγμένες περιστάσεις. Δεν είναι εύκολο, αλλά πρέπει να το κάνεις».

«Δεν νομίζω να γίνω ποτέ βασιλικός σύμβουλος», λέει ο Γκρέγκορι. «Δεν νομίζω να μπορέσω ποτέ να μάθω – πότε να μιλάω και πότε να σωπαίνω, πότε θα πρέπει να κοιτάζω και πότε όχι. Μου το 'πες: μόλις δεις τη λεπίδα στον αέρα, τότε η Μπολίν πεθαίνει. Κι εκείνη τη στιγμή, μου είπες, σκύψε το κεφάλι και κλείσε τα μάτια. Αλλά σε είδα – εσύ κοιτούσες».

«Φυσικά και κοιτούσα». Πιάνει το μπράτσο του γιου του. «Θα

ταίριαζε στον χαρακτήρα της μακαρίτισσας να πιάσει από κάτω το κεφάλι της και να το σφηνώσει πάλι πάνω στους ώμους της, ν' αρπάξει ένα σπαθί και να με κυνηγήσει μέχρι το Ουάιτχολ». Μπορεί να είναι νεκρή, σκέφτεται, αλλά είναι ακόμα ικανή να με καταστρέψει.

* * *

Πρόγευμα. Αφράτα λευκά καρβέλια, κρασί δυνατό, να θολώσει τις σκέψεις. Ο δούκας του Νόρφολκ, θεός της νεκρής, του νεύει: «Τα περισσότερα πτώματα δεν θα χωρούσαν σε μια κασέλα για βέλη, ε; Θα 'πρεπε να τους κόψουν τα χέρια. Λες ο Κίνγκστον ν' αρχίζει να τα χάνει;»

Ο Γκρέγκορι εκπλήσσεται. «Ο σερ Ουίλιαμ δεν είναι μεγαλύτερος από εσάς, άρχοντά μου».

Το γέλιο του δούκα ηχεί σαν γάβγισμα. «Δηλαδή, λες ότι πρέπει να ρίχνουν κάπου τους εξηντάρηδες να βοσκήσουν;»

«Λέει να τους βράζουν σαν τα άλογα και να τους κάνουν κόλλα». Ο Κρόμγουελ περνάει το χέρι του γύρω από τους ώμους του γιου του. «Δεν αργεί η μέρα που θα ρίξει και τον πατέρα του στο καζάνι, έτσι δεν είναι;»

«Μα είσαι πολύ νεότερος από τον λόρδο Νόρφολκ». Ο Γκρέγκορι γυρνάει προς τον δούκα, για να του εξηγήσει καλύτερα: «Ο πατέρας μου είναι υγιέστατος, αν εξαιρέσουμε εκείνον τον ειδικό πυρετό που τον πιάνει, εκείνον που κόλλησε όταν ήταν στην Ιταλία. Είναι αλήθεια ότι δουλεύει ατέλειωτες ώρες, όμως οι ατέλειωτες ώρες δουλειάς δεν σκότωσαν ποτέ κανέναν, αυτό λέει συνέχεια. Κι ο γιατρός του λέει ότι ούτε με κανόνι δεν τον ρίχνεις κάτω».

Τώρα πια οι αυτόπτες μάρτυρες βεβαιώθηκαν ότι η νεκρή βασίλισσα είναι καρφωμένη μέσα στην κασέλα της, και μαζεύονται στις ανοιχτές πόρτες. Οι αξιωματούχοι της πόλης σπρώχνονται για ν' ανταλλάξουν μια κουβέντα μαζί του. Μία είναι η ερώτηση που κρέμεται από τα χείλη τους: Κύριε Γραμματέα, πότε θα δού-

με την καινούρια μας βασίλισσα; Πότε θα μας κάνει την τιμή η Τζέιν; Θα περάσει με το άλογό της από τους δρόμους μας, ή θα διασχίσει το ποτάμι με τη βασιλική λέμβο; Ποιο οικόσημο και ποια εμβλήματα θα κάνει δικά της, και ποιο γνωμικό; Πότε μπορούμε να ειδοποιήσουμε τους ζωγράφους και τους καλλιτέχνες και να τους βάλουμε να δουλέψουν; Θα έχουμε στέψη σύντομα; Τι δώρο να της κάνουμε που να την ευχαριστήσει;

«Μια σακούλα με λεφτά είναι πάντα ευπρόσδεκτη», απαντά εκείνος. «Δεν νομίζω να τη δούμε προτού παντρευτεί τον βασιλιά, αλλά αυτό δεν θα αργήσει. Είναι ευσεβής με τον παλιό τρόπο, κι έτσι σημαίες και λάβαρα με αγγέλους, αγίους και την Παρθένο θα της είναι ευπρόσδεκτα».

«Επομένως», λέει ο δήμαρχος, «μπορούμε να δούμε τι έχουμε στις αποθήκες μας από την εποχή της βασίλισσας Αικατερίνης;»

«Αυτό θα ήταν σάφρον, σερ Τζον, και σωτήριο για τα οικονομικά της πόλης».

«Έχουμε τη ζωή της Αγίας Βερονίκης της Αιμορροούσας ζωγραφισμένη σε πολλούς πίνακες», λέει ένας ηλικιωμένος συντεχνίτης. «Στον πρώτο, στέκεται κλαίγοντας στον δρόμο προς τον Γολγοθά καθώς ο Χριστός κουβαλά τον σταυρό Του. Στον δεύτερο...»

«Φυσικά», μουρμουρίζει εκείνος.

«...στον δεύτερο, η αγία σκουπίζει το πρόσωπο του Σωτήρα μας. Στον τρίτο, κρατάει το ματωμένο πανί, κι εκεί πάνω μπορούμε να δούμε την εικόνα του Χριστού, ξεκάθαρα αποτυπωμένη με το πολύτιμο αίμα Του».

«Η σύζυγός μου παρατήρησε», λέει ο διοικητής Κίνγκστον, «ότι σήμερα το πρωί η κυρία άφησε τη συνηθισμένη της καλύπτρα κεφαλής και διάλεξε το σιλ που προτιμούσε η μακαρίτισσα βασίλισσα Αικατερίνη. Αναρωτιέται τι ήθελε να πει μ' αυτό».

Ίσως να ήταν μια ευγενική χειρονομία, σκέφτεται εκείνος, από μια βασίλισσα που πέθαινε προς μια βασίλισσα που έχει πεθάνει. Θα συναντιούνται τώρα σε κάποια άλλη χώρα, όπου σίγουρα θα έχουν πολλά να πουν.

Μάιος 1536. Η Ανν Μπολίν είναι νεκρή. Καθώς το άψυχο κορμί της μεταφέρεται προς ταφή μέσα σε μια ξύλινη κασέλα, ο Κρόμγουελ αναδεικνύεται θριαμβευτής και συνεχίζει την άνοδό του προς την εξουσία και τα πλούτη, ενώ ο Ερρίκος Η' απολαμβάνει μέρες ευτυχίας με την τρίτη βασίλισσά του, την Τζέιν Σίμορ.

Ο Κρόμγουελ δεν έχει από πίσω του ούτε κάποια σπουδαία οικογένεια ούτε προσωπικό στρατό. Παρά τις εξεγέρσεις στο βασίλειο, τους προδότες να συνωμοτούν και την απειλή μιας εισβολής, ολόκληρη η Αγγλία βρίσκεται στα πόδια του, ώριμη για καινοτομίες και θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις. Ωστόσο οι εχθροί του κρύβονται στις σκιές, και το αναπόφευκτο ερώτημα παραμένει: για πόσο καιρό μπορεί να επιβιώσει κάποιος κάτω από το σκληρό βλέμμα του Ερρίκου;

Η Χίλαρι Μαντέλ ολοκληρώνει με θριαμβευτικό τρόπο την πορεία του Κρόμγουελ από έναν αυτοδημιούργητο άντρα στην πιο επιδραστική προσωπικότητα της εποχής του. Γεμάτος πάθος και ενέργεια, είναι ένας χαρακτήρας περίπλοκος και αλησμόνητος: πολιτικός και δολοπλόκος, σύζυγος και πατέρας, ένας άνθρωπος που αφήφησε και καθόρισε την εποχή του.

• WALTER SCOTT PRIZE FOR HISTORICAL FICTION • ΥΠΟΨΗΦΙΟ ΓΙΑ
TO WOMEN'S PRIZE FOR FICTION • ΥΠΟΨΗΦΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΒΡΑΒΕΙΟ
BOOKER • ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ GUARDIAN • ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ
TIMES • ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ DAILY TELEGRAPH • ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ
ΧΡΟΝΙΑΣ SUNDAY TIMES • ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ NEW STATESMAN
• ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ SPECTATOR

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 30290